

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено проблеми екологічної освіти, як невід'ємної умови досягнення збалансованого, сталого розвитку держави.

Для формування світогляду, екологічної свідомості та культури у статті розглянуто безперервний комплексний процес основних компонентів: екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика та екологічна культура.

Розробка наукових основ неперервної екологічної освіти передбачає: поступове поетапне реформування екологічної освіти та виховання особистості на наукових і духовних принципах; формування екологічної культури новим екологічним світоглядом; аналізу міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації; розв'язання екологічних проблем в цілому, що передбачає діяльність громадських організацій природоохоронного спрямування, та як наслідок підготовку здобувачів вищої освіти з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури.

Ключові слова: освіта; екологічна освіта; екологічна компетентність; екологічна політика; екологічна свідомість, сталий розвиток.

Постановка проблеми та її актуальність. Розвиток політичних та соціально-економічних процесів в Україні, створення ринкових відносин, більш виразний прояв європейського вектора її зовнішньої політики, необхідність виконання вимог міжнародних актів, до яких приєдналась наша держава, ставлять на порядок денний питання активізації національної екологічної політики, особливо в галузі екологічної освіти.

Екологічна освіта, на порозі 3-го тисячоліття, в умовах екологізації процесу державотворення та виконання українським урядом міжнародних зобов'язань у сфері охорони навколишнього природного середовища, стала необхідною складовою екологічної політики України.

За період незалежності в Україні зроблені певні кроки щодо законодавчого, економічного, наукового забезпечення екологічної політики в галузі екологічної освіти. Однак, зберігається низький рівень усвідомлення необхідності екологічної освіти, що в свою чергу формує незадовільний стан сучасної екологічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз нормативних документів, «Національна доктрина розвитку освіти України в Х–ХІ столітті», «Концепція екологічної освіти в Україні», «Концепція неперервної екологічної освіти та виховання в Україні» та інші, вказує на те, що проблема екологічної освіти є надзвичайно актуальною.

Екскурс в історію питання, що розглядається у статті свідчить, що теоретико-методологічні засади екологічної освіти склалися під впливом ідей передових мислителів різних епох, у тому числі наших вітчизняних вчених: К.Д.Ушинського, В.І.Вернадського, В.О.Сухомлинського та ін.

У сучасній науці вагомий внесок у вирішення проблем екологічної освіти, необхідність розробки її теоретичних та практичних положень зробили вчені: Л. Білик, Л. Лук'янова, К. Ситник, Г. Сікорська, А. Степанюк, О. Плахотник (досліджували теоретико-методологічні проблеми екологічної освіти і виховання), О. Бондар, Є. Гірусов, С. Глазачев, О. Козлова, І. Мазур, (досліджували формування екологічного світогляду, екологічної свідомості, екологічного мислення, екологічної культури як цілей екологічної освіти), М. Дробноход, Є. Єфімова, Г. Каропа, М. Кисельов, (працювали над створенням системи неперервної екологічної освіти та розробкою її теорій), М. Алексієвець, В. Крисаченко, О.Стегній (досліджували діяльність та функціонування громадських організацій, її роль у процесі формування екологічної свідомості та екологічної культури суспільства).

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, що стосуються проблеми екологічної освіти в Україні, на сьогодні ще недостатньо висвітлені науково-теоретичні засади екологічної освіти, відсутній системно-структурний аналіз теорії і практики екологічної освіти у вищих навчальних закладах країни.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, в період економічних реформ і бурхливого індустріального розвитку, освіта і екологічна освіта є основним фундаментом людського розвитку [2, ст. 145]. Якщо фундамент міцний, то майбутнє нації має перспективи, бо саме освіта плекає інтелектуальний та духовний потенціал країни, встановлює нову систему цінностей, відповідає запитам населення щодо змін у світосприйнятті складних процесів зміни довкілля.

Сучасна екологічна освіта є системна складова національної системи освіти, яка функціонує на підставі чинного законодавства про освіту та Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, схваленої Указом Президента [7]. Характерною рисою сучасної екологічної освіти є її спрямованість на гармонізацію взаємодії суспільства і природи, розв'язання екологічних проблем та сталий розвиток суспільства.

Відповідно до Концепції екологічної освіти України, екологічна освіта повинна охоплювати всі вікові, професійні та соціальні версти населення, і ґрунтуватися на таких принципах [6]:

- системність і безперервність, що забезпечують умови формування екологічної культури між окремими ланками освіти, єдність формальної і неформальної освіти;
- орієнтацію на ідею цілісності природи; міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань;
- взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях; конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок; поєднання високопрофесійних екологічних знань з високоморальними цінностями.

Сучасна екологічна освіта, що включає в себе це безперервний комплексний процес формування екологічного світогляду, екологічної свідомості та культури всіх верств населення, соціальних груп і суспільства, в цілому [5]. Таким чином екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика екологічна культура.

Світовий досвід переконує, що стан збереження навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів, ефективність виробництва перебувають у прямій залежності від розвитку освіти, вдосконалення нових освітніх технологій і підвищення еколого-економічного освітнього рівня населення. Тому, для подальшого розвитку екологічної освіти в Україні передбачає необхідно звернути увагу на [6]:

- по-перше, розробку наукових основ неперервної екологічної освіти на основі Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, здобутків української та зарубіжної педагогічної практики, провідних вчених і практиків освітньої галузі, громадських екологічних організацій;
- по-друге, поступове поетапне реформування екологічної освіти та виховання особистості на наукових і духовних принципах з урахуванням національних традицій, надбань та світового досвіду;
- по-третє, формування поколінь з новою екологічною культурою, з новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного різноманіття;
- на розвиток аналіз міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі екологічної освіти і науки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, збереження біосфери і цивілізації.

Вважаємо, що велике значення для підвищення рівня екологічної освіти мають: міжвузівські, регіональні і міжнародні контакти викладачів і здобувачів вищої освіти; зв'язки з громадськими організаціями; регулярний обмін досвідом, стажування, виконання спільних екологічних проектів, науково-дослідних програм і видання підручників та посібників; підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів вищих навчальних закладів у галузі екологічної освіти [1, ст. 246].

Попри те, що в цілому в Україні екологічна освіта, розуміння її цілей та завдань, важливості для сталого розвитку держави, суспільства й окремої людини організація потребує корінних змін.

Особливу увагу, необхідно звернути на діяльність громадських організацій природоохоронного спрямування, які є вагомим чинником дієвої державної екологічної політики та їх залучення для розв'язання як екологічних проблем в цілому, так і проблем екологічної освіти, передбачає діяльність громадських організацій природоохоронного спрямування зокрема [3].

Сьогодні, на жаль жодна громадська організація не може в повній мірі взяти на себе

виконання функцій, типових для громадської екологічної організації: просвітницька робота, конструктивна опозиція для урядовим структурам, «полігон» для відпрацювання нових ідей, механізмів, рішень. Досі відсутній механізм взаємодії громадських організацій і владних структур у розв'язання екологічних проблем, що значно знижує активність громадських ініціатив.

Світовий досвід підтверджує, що громадські організації можуть здійснювати масову освіту та виховання всіх верст і категорій населення, що ґрунтується на поєднанні екологічних знань з практичною природоохоронною та науково-дослідною роботою. Адже майбутнє суспільства в значній мірі залежить від рівня та глибини екологічної освіти.

Тому, сьогодні необхідно створити цілісну систему екологічної просвіти, забезпечення її безперервності, в результаті чого кожна людина будь-якого віку матиме можливість одержувати необхідні йому екологічні знання.

Висновки. Подальший розвиток України передбачає необхідність збалансованого вирішення соціальних та економічних завдань за умови збереження навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з пріоритетом екологічної складової. Такий підхід повинен базуватись на глибоких екологічних знаннях і підвищеній загальнолюдській екологічній свідомості.

Задача формування екологічного світогляду, тобто перебудови людської свідомості, потребує зміни сформованої життєвої парадигми, зміни мислення, реформування старих і становлення нових духовних інститутів суспільства, культурної революції в людських якостях. Зміна ідеології – дуже складний процес. Але він необхідний для виживання цивілізації. Вважаємо, що свідоме розуміння людиною свого місця і ролі в природі сприятиме досягненню глобальності екологічних проблем людства та можливості їх розв'язання спільними зусиллями.

Таким чином, екологічна освіта третього тисячоліття повинна стати необхідною складовою гармонійного, екологічнобезпечного розвитку, а підготовка фахівців з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойченко С. В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства / С. В. Бойченко, Т. В. Саєнко. – К.: Університет «Україна», 2013. – 502 с.
2. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів / Бондар О. І. [та ін.]. – Херсон : Гринь Д.С., 2015. – 228 с.
3. Іслам А.В. Сучасна екологічна освіта у ВНЗ України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/555.pdf>
4. Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ecoosvita.org.ua/>
5. Освіта для сталого розвитку (ОСР): розвиток концепції в рамках процесу «Довкілля для Європи» та основні досягнення в Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecoosvita.org.ua/storinka-knygy/osvita-dlya-stalogo-rozvytku>
6. Про концепцію екологічної освіти в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=01E1O32CC0>
7. Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

T. Ivanova

ENVIRONMENTAL EDUCATION AS THE BASIC CONSTITUENT OF THE ENVIRONMENTAL POLICY OF THE STATE

Summary. The scientific work considers the problems of ecological education – an indispensable condition for achieving a balanced, sustainable development of the state.

In order to form the worldview, ecological consciousness and culture, the continuous complex process of the main components is investigated in the article: ecological knowledge, ecological thinking, ecological worldview, ecological ethics and ecological culture.

The development of scientific basis for continuous ecological education includes: gradual phased reformation of environmental education and the education of the individual based on scientific and spiritual principles; formation of ecological culture with a new environmental outlook; analysis of international relations and cooperation in the field of environmental education and science of

environmental protection, rational use of natural resources, conservation of the biosphere and civilization; the solution of environmental problems in general, which involves the activities of environmental NGOs, and, as a consequence, the training of higher education graduates with a high level of environmental knowledge, environmental consciousness and culture.

Keywords: *education; ecological education; ecological competence; ecological policy; ecological consciousness; sustainable development.*